

Analiza potencijala posjećivanja značajnog krajobraza Zelenjak - Risvička i Cesarska gora

---

Pasariček, Darko

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Forestry / Sveučilište u Zagrebu, Šumarski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:108:422019>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Forestry and Wood Technology](#)

ŠUMARSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ŠUMARSKI ODSJEK

SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ

URBANO ŠUMARSTVO, ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA

DARKO PASARIČEK

**ANALIZA POTENCIJALA POSJEĆIVANJA ZNAČAJNOG
KRAJOBRAZA „ZELENJAK – CESARSKA I RISVIČKA
GORA“**

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2017.

ŠUMARSKI FAKULTET SVUČILIŠTA U ZAGREBU

ŠUMARSKI ODSJEK

**ANALIZA POTENCIJALA POSJEĆIVANJA ZNAČAJNOG
KRAJOBRAZA „ZELENJAK – RISVIČKA I CESARSKA GORA“**

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Urbano šumarstvo, zaštita prirode i okoliša

Predmet: Priprema i vođenje ekoloških projekata

Ispitno povjerenstvo:

1. Prof. dr. sc. Ivan Martinić
2. Izv. prof. dr. sc. Damir Barčić
3. Dr. sc. Matija Landekić

Student: Darko Pasariček

JMBAG: 0068211529

Broj indeksa: 711/2015

Datum odobrenja teme: 22.02.2017.

Datum predaje rada: 19.09.2017.

Datum obrane rada: 22.09.2017.

Zagreb, rujan, 2017.

Dokumentacijska kartica

Naslov	Analiza potencijala posjećivanja značajnog krajobraza „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“
Title	The Visiting Potential of the Protected Landscape of „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“ Analysis
Autor	Darko Pasariček
Adresa autora	J. Leskovara 109, 49218 Pregrada
Mjesto izrade	Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vrsta objave	Diplomski rad
Mentor	Prof. dr. sc. Ivan Martinić
Izradu rada pomogao	Prof. dr. sc. Ivan Martinić
Godina objave	2017.
Obujam	46 stranica, 15 slika, 7 tablica
Ključne riječi	značajni krajobraz, ZK „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“, organizirani sustav posjećivanja
Keywords	protected landscape, ZK „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“, organized visitor system
Sažetak	U okviru ovog diplomskog rada izvršena je analiza potencijala posjećivanja značajnog krajobraza „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“. U analizu su uključeni relevantni čimbenici poput posjetiteljskih točaka u okruženju, prometne povezanosti, parkovne infrastrukture, ugostiteljske ponude te sadržaja vezanih za odmor, rekreaciju i edukaciju. Uočen je potencijal povezivanja područja od interesa s okolnim područjem u jedinstvenu tematsku cjelinu. Plan i razvoj organiziranog sustava posjećivanja, te integracija najšireg mogućeg kruga dionika, pružio bi posjetitelju cjelodnevni boravak na području značajnog krajobraza, ali samim tim i kvalitetniji doživljaj prostora.

	IZJAVA O IZVORNOSTI RADA	OB ŠF 05 07
		Revizija: 1
		Datum: 28.6.1991.

„Izjavljujem da je moj *diplomski rad* izvorni rezultat mogega rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni“.

---

vlastoručni potpis

Darko Pasariček

U Zagrebu, 22. rujna 2017.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	POSJEĆIVANJE ZAŠTIĆENIH DIJELOVA PRIRODE (ZDP).....	1
1.2.	SPECIFIČNOSTI POSJEĆIVANJA.....	2
1.3.	POSJEĆIVANJE ZDP-a U KATEGORIJI ZK-a U HRVATSKOJ.....	3
2.	CILJ RADA	3
3.	MATERIJALI I METODE RADA	4
4.	OBJEKT ANALIZE.....	4
4.1.	PROGLAŠENJE, KATEGORIJA, TEMELJNE OSOBITOSTI	4
4.2.	BIOLOŠKE VRIJEDNOSTI.....	6
4.2.1.	STANIŠTA.....	6
4.2.2.	FLORA I FAUNA.....	8
4.3.	NATURA 2000 PODRUČJE SUTLE	8
4.3.1.	NATURA 2000.....	8
4.3.2.	ISTRAŽIVANJA	9
4.4.	OSTALE VRIJEDNOSTI PODRUČJA	10
5.	ANALIZA POTENCIJALA POSJEĆIVANJA	15
5.1.	PREGLED PROMETNE POVEZANOSTI.....	15
5.2.	PARKOVNA INFRASTRUKTURA.....	15
5.2.1.	INFO-TABLE	16
5.2.2.	POUČNE STAZE	18
5.2.3.	ODMORIŠTA	20
5.3.	OBILJEŽJA POSTOJEĆEG NAČINA POSJEĆIVANJA . Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.	
5.4.	PONUĐA POSTOJEĆIH DODATNIH USLUGA ..... Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.	
5.4.1.	UGOSTITELJSTVO..... Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.	
5.5.	MOGUĆNOSTI DODATNIH USLUGA ..... Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.	
5.5.1.	ODMOR..... Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.	
5.5.2.	REKREACIJA	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
5.5.3.	EDUKACIJA	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
5.5.4.	MANIFESTACIJE	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
5.6.	OCJENA POTENCIJALA POSJEĆIVANJA.....	27

6.	REZULTATI.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
6.1.	MOGUĆNOST ORGANIZIRANOG POSJEĆIVANJA POVEZANA S KLANJCEM I KUMROVCEM – POTENCIJALNE RUTE.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
6.1.1.	MODEL (I): KUMROVEC – ZK „ZELENJAK“ – KLANJEC („SUTLANSKOM DOLINOM“)	29
6.1.2.	MODEL (II): ZK „ZELENJAK“ („PUTEVIMA ANTUNA MIHANOVIĆA“)	30
6.1.3.	MODEL (III): KUMROVEC – ZK „ZELENJAK“ („KAK JE NEG DAR BILO“)	31
6.1.4.	MODEL (IV): KLANJEC – ZK „ZELENJAK“ („KUD JE IŠEL STARI ERDŐDY“)	32
6.2.	ANALIZA KRITERIJA POSJEĆIVANJA.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
6.2.1.	VELIČINA GRUPA	33
6.2.2.	TRANSPORT.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
6.2.3.	PRIHVATNI KAPACITET	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
6.3.	USKLAĐENOST S DRUGIM RELEVANTNIM PROGRAMIMA KZŽ I JLS	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
7.	ZAKLJUČCI, SMJERNICE I PREPORUKE.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
7.1.	ZAKLJUČCI.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
7.2.	SMJERNICE I PREPORUKE	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
	LITERATURA I PRILOZI	39

POPIS SLIKA:

Slika 1. Središnji dio značajnog krajobraza

Slika 2. Spomenik himni „Lijepa naša domovino“

Slika 3. Galerija A. Augustinčića te franjevački samostan i crkva u Klanjcu

Slika 4. Muzej „Staro selo“ u Kumrovcu

Slika 5. Dvorac Miljana

Slika 6. Dvor Veliki Tabor

Slika 7. Stoljetna lipa u Desiniću

Slika 8. Info-tabla u sklopu odmorišta

Slika 9. Info-tabla koja prikazuje trajanje pješačke staze

Slika 10. Info-tabla koja prikazuje trase biciklističkih staza

Slika 11. Prikazuje trase zagorskih vinskih cesta

Slika 12. Pogled na Klanječki kraj i Sloveniju s vidikovca Pasji skok

Slika 13. Crkva Majke Božje Snježne na Risvici

Slika 14. Glazbena instalacija u sklopu odmarališta

Slika 15. Odmaralište iznad grada Klanjca

POPIS TABLICA:

Tablica 1. Pregled ugostiteljske ponude

Tablica 2. Pregled ugostiteljskih objekata i sadržaja ponude

Tablica 3. Pregled ponude za odmor

Tablica 4. Mogućnost dodatnog sadržaja u kućama za odmor

Tablica 5. Pregled rekreativnih mogućnosti

Tablica 6. Prikaz održavanja manifestacija tijekom godine

Tablica 7. Veličina grupa s obzirom na kategoriju posjetitelja

Zahvala

Prvenstveno se zahvaljujem mentoru prof. dr. sc. Ivanu Martiniću na uloženom trudu, stručnoj pomoći i smjernicama prilikom izrade ovog diplomskog rada.

Veliko hvala svim mojim prijateljima i kolegama koji su mi ove studentske dane učinili zanimljivima te ih ispunili lijepim sjećanjima koja ostaju u pamćenju cijeli život.

Posebnu zahvalnost upućujem svojoj obitelji na velikoj podršci, povjerenju i ljubavi koju su mi pružali kroz sve trenutke moga studiranja.

Zahvaljujem se i Javnoj ustanovi za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Krapinsko – zagorske županije na ustupljenim materijalima za izradu diplomskog rada.

Darko Pasariček

1. Uvod

1.1. Posjećivanje zaštićenih dijelova prirode (ZDP)

Međunarodna unija za očuvanje prirode (IUCN – Internacional Union for Conservation of Nature) definira zaštićeno područje kao „jasno definirano područje koje je priznato sa svrhom i kojim se upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluga ekosustava koje ono osigurava te pripadajućih kulturnih vrijednosti, na zakonski ili drugi učinkoviti način“.¹

Organizirano posjećivanje zaštićenih područja smatramo suvremenim modelom posjećivanja koje karakterizira obilazak različitih sadržaja po unaprijed dizajniranim shemama obilaska određenih područja. Takav način posjećivanja omogućuje posjetiteljima zaštićenih područja optimalno iskorištavanje sadržaja pomoću postojeće mreže komunikacija i internog prijevoza, pritom pazeći na prihvatne kapacitete pojedinih lokacija u području ili područja u cjelini. Uz kvalitetnu informaciju, interpretaciju, animaciju te transport, organizirano posjećivanje u zaštićenim prostorima dovodi do ekološke, estetske te ekonomske valorizacije prostora.

„Očuvanje prirode i čovjekova okoliša spadaju u najviše vrednote ustavnoga poretka Republike Hrvatske. More, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobite kulturne važnosti, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku, imaju njezinu osobitu zaštitu (citat iz Ustava RH)“ (Martinić, 2010, str. 25).

Osim što su važna za očuvanje raznih biljnih i životinjskih vrsta te njihovih staništa, zaštićena područja u konceptu održivog razvoja na nacionalnoj razini imaju važnu zadaću unapređenja ekonomija ruralnih prostora, prije svega lokalnih zajednica. Glavni utjecaj na lokalno stanovništvo zasigurno ima turizam te uz njega popratne aktivnosti. Iako turističko posjećivanje može imati pozitivne i negativne učinke na samo zaštićeno područje, prihodi ostvareni turističkim posjećivanjem u zaštićenom prostoru mogu itekako pridonijeti njegovu očuvanju i razvoju. Kako bi turizam zaštićenog područja bio učinkovitiji te kako

---

¹<http://www.dzrp.hr/zasticena-podrucja/sto-je-zasticeno-podrucje/sto-je-zasticeno-podrucje-246.html>, pristupljeno 16. kolovoza 2017.

bi svima pružao svoje dobrobiti, vrlo je važno da se upravljanje zaštićenim područjima temelji na održivom razvoju; gospodarskom, društvenom i ekološkom.

1.2. Specifičnosti posjećivanja

Infrastruktura u zaštićenim dijelovima prirode jedan je od presudnih čimbenika za razvoj turizma. Iako je gradnja infrastrukturnih objekata vrlo važna za rast ekonomije i izvjesnog blagostanja zaštićenog područja, često dovodi do uništenja i smanjenja kvalitete okoliša te velike gospodarske ovisnosti. Upravo zbog toga, da bi se spriječile negativne posljedice turizma, potrebno je njihov prostor planski organizirati. Prostorna organizacija u Republici Hrvatskoj temelji se na prostorno – planskim (*Prostorni plan*) te programsko – razvojnim dokumentima (*Plan upravljanja*). Na temelju navedenih planova te zoniranja određenog područja, određuju se ključni parametri razvoja turističke funkcije: mjesta i itinerari posjećivanja, mogući broj posjetitelja, vrsta, broj i raspored smještajnih i uslužnih kapaciteta, mreža komunikacija i sustav internoga prometa, vrsta i raspored komunalne infrastrukture i dr.

Prilikom organiziranog posjećivanja zaštićenih dijelova prirode, vrlo je važno je posjetitelju pružiti mogućnost izbora dodatnih sadržaja. Kako bi posjetitelju omogućili što kvalitetniji obilazak pojedinih trasa unutar zaštićenog područja, potrebno je izraditi što veći broj tematskih programa od kojih će svaki nuditi sadržaj koji se odnosi na informiranje, edukaciju, rekreaciju te transport. Tematski programi posjećivanja su s jedne strane rekreacijska i obrazovna kategorija, dok s druge strane stvaraju prihode kroz veliki broj uslužnih djelatnosti. Ponuda sadržaja je često usmjerena na glavne atrakcije ili temeljni fenomen zaštićenog područja, dok ostali dijelovi mogu biti zanemarivani.

Prilikom planiranja i organizacije prostora u zaštićenim područjima, jedan od najvažnijih ekoloških kriterija odnosi se na prihvatni kapacitet. Prihvatni kapacitet određuje maksimalan broj turističkih korisnika koji istodobno posjećuju određenu turističku destinaciju bez neprihvatljivog poremećaja fizičkog, ekonomskog i socio-kulturnog okoliša, kao i bez smanjenja kvalitetnog doživljaja posjetitelja u zaštićenom dijelu prirode.

1.3. Posjećivanje ZDP-a u kategoriji ZK-a

Prema *Upisniku zaštićenih područja Uprave za zaštitu prirode Ministarstva zaštite okoliša i prirode u Republici Hrvatskoj* (2016), 83 zaštićena područja spadaju u kategoriju značajnog krajobraza. Osim ZK-a „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“, kao značajni krajobraz u Krapinsko-zagorskoj županiji, kategorizirano je i područje Sutinskih toplica koje se nalaze u općini Mače. Na području ZK-a „Sutinske toplice“, također ne postoji organizirani sustav posjećivanja. Kao dobre primjere organiziranog posjećivanja značajnih krajobraza možemo navesti ZK „Zeleni vir“ i ZK „Kamačnik“ u Primorsko-goranskoj županiji te ZK „Slunjčica“ u Karlovačkoj županiji. Na službenim, internetskim stranicama navedenih značajnih krajobraza možemo pronaći radno vrijeme, cjenik ulaznica i dodatnih sadržaja te ažurirane novosti i obavijesti.

2. Cilj rada

Cilj ovog diplomskog rada je analizirati potencijal posjećivanja značajnog krajobraza „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“. U istraživanje je uključena analiza područja s aspekta bioloških vrijednosti, posjetiteljskih točaka u okruženju, prometne povezanosti, parkovne infrastrukture, ponude postojećih dodatnih usluga (ugostiteljstvo, odmor, rekreacija i edukacija), veličine grupa, transporta, te usklađenosti s drugim relevantnim programima Krapinsko-zagorske županije, kao i javne lokalne samouprave. S obzirom na prikupljene podatke o postojećem stanju prostora, nastojati će se područje značajnog krajobraza s njegovom okolicom nastojat uklopiti u jedinstvenu tematsku cjelinu. Definiranje, odnosno izrada plana spajanja značajnog krajobraza s posjetiteljskim točkama u okruženju, ima za cilj stvaranje novog turističkog proizvoda. Osim kvalitetnijeg doživljaja samog prostora te proširenja turističke ponude Krapinsko-zagorske županije, ovakav turistički proizvod pridonio bi i održavanju ekonomije lokalne zajednice.

3. Materijali i metode rada

U početnoj fazi izrade diplomskoga rada, u svrhu prikupljanja podataka i informacija, korišteni su razni materijali: *Stručna podloga za promjenu kategorije zaštite, granice i naziva zaštićenog područja „Dolina Zelenjak kod Klanjca“*, *Master-plan razvoja turizma Krapinsko-zagorske županije*, knjiga *Upravljanje zaštićenim područjima prirode* (Martinić, 2010), brošura *Zaštićene prirodne vrijednosti Krapinsko-zagorske županije* (Martinić i Španjol, 2008), letak *Eko-staza Cesarskom gorom*, te razni internetski izvori.

Nakon prikupljanja podataka i informacija, izvršen je terenski obilazak te prikupljanje fotografija područja značajnog krajobraza te posjetiteljskih točaka u okruženju Klanjca i Kumrovca.

Provedena je daljnja analiza prikupljenih podataka, informacija i fotografija, koja je rezultirala izradom sekvenci i tablica prezentiranih u sklopu diplomskoga rada.

4. Objekt analize

4.1. Proglašenje, kategorija temeljne osobitosti

Dolina Zelenjak proglašena je posebno zaštićenim objektom zaštite prirode odlukom *Zemaljskoga zavoda za zaštitu prirodnih rijetkosti* (proglašenje broj: 33/49) 26. veljače 1949. godine. Nakon donošenja *Zakona o zaštiti prirode* rješenjem *Zavoda za zaštitu prirode* (broj: 180/1-1961) u Zagrebu 9. prosinca 1961. godine, utvrđeno je svojstvo zaštićenoga objekta prirode, kategorije rezervata prirodnog predjela – park šume i memorijalnoga prirodnog spomenika. Prekategorizacija i izmjene granica ovog zaštićenog područja izvedene su 2011. godine (NN, 120/11), čime su granice su proširene na Risvičku i Cesarsku goru pa njegova ukupna površina danas iznosi 287 305 ha.

Područje Zelenjaka kategorizirano je kao značajni krajobraz, a po IUCN-u je svrstan u kategoriju V (Zaštićeni kopneni/morski krajobraz).

„Kategorija V zaštićenih područja obuhvaća ona područja gdje je dugotrajna interakcija čovjeka i prirode proizvela osebujne ekološke, biološke, kulturne i estetske vrijednosti, i gdje je održavanje tog odnosa nužno da bi se ove vrijednosti sačuvala.“²

Slika 1. Središnji dio značajnog krajobraza (<http://www.zagorje-priroda.hr/vrijednosti.aspx?catId=35>)

Područje Zelenjaka smješteno je u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske, u Krapinsko-zagorskoj županiji, uz zapadnu granicu s Republikom Slovenijom, a proteže se područjem Grada Klanjca te općina Kumrovcia i Tuhlja. Obuhvaća tri kilometra dug kanjon rijeke Sutle te područje Cesarske i Risvičke gore. Kanjon rijeke Sutle posljedica je tektonskih poremećaja, a oblikovao se erozijskim procesima. Rijeka Sutla, strme stijene i obronci Cesarske i Risvičke gore, omogućuju geološku i biološku raznolikost te predstavljaju područje iznimnih prirodnih, krajobraznih i kulturnih vrijednosti. Glavne karakteristike ovog prostora odnose se na veliku krajobraznu raznolikost s dominacijom brežuljaka, prirodnih šuma te slikovitog reljefa s kultiviranim površinama kao što su vinogradi, voćnjaci te obrađene poljoprivredne površine. Klimatološki podaci za uže područje Zelenjaka, Cesarske i Risvičke gore ne postoje, dok šire područje Krapinsko-zagorske županije obilježava kontinentalno-humidni tip klime koji karakteriziraju umjereno topla ljeta s dosta kiše i hladne zime.

² <http://www.dzrp.hr/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja/iucn-kategorije-zasticenih-podrucja-251.html>, pristupljeno 17. kolovoza 2017.

4.2 Biološke vrijednosti

Prilikom planiranja zaštićenih područja na nacionalnoj razini, procjenjuju se i nacionalna prirodna dobra. Procjenjivanjem i praćenjem bioloških vrijednosti, potrebno je prepoznati ona najvažnija, odnosno ona koje je najteže nadomjestiti (endemske ugrožene vrste, globalno ugrožene vrste, ugrožena staništa i dr.). Proces skupljanja i vrednovanja bioloških podataka, kao i podataka o geomorfološkim obilježjima, može se odvijati istovremeno s ostalim aktivnostima planiranja zaštićenih područja, te uglavnom zahtjeva pomoć stručnjaka.

4.2.1. Staništa

- Izvori

Na području Cesarske gore nalazi se nekoliko izvora pitke vode. Izvori su od velike važnosti za bioraznolikost, ali i za lokalno stanovništvo i posjetitelje. Potrebno im je posvetiti posebnu pažnju, te ih očuvati i održavati u funkciji.

➤ Izvor „Korita“

Smješten je na obronku Cesarske gore na kontaktu slabo vodopropusnih dolomita i niže položenih nepropusnih naslaga, vjerojatno miocenske starosti. Ovo je najizdašniji izvor, a u funkciji je već nekoliko desetljeća. Vodom iz izvora u prošlosti su se snabdijevala sela i zaseoci u neposrednoj blizini, dok danas vodu koriste preostali stanovnici za piće i ostale gospodarske aktivnosti. Kamenolom koji je smješten niže od izvora, na državnoj cesti Sv. Križ – Klanjec, sigurno ugrožava postojanost izvora.

➤ Izvor – „Kod Zdenčeka“

Na izvoru je izveden zahvat u obliku malog okna, a nalazi se uz put Klanjec – Cesargrad. Višak vode iz okna prelijeva se ispod ceste u korito izgrađeno na kosini zapadno od puta.

➤ Kaptirani izvor „Zdenac“

Ovaj izvor, ukupne dubine oko tri metra, nalazi se uz neodržavanu šumsku stazu, jugozapadno od planinarskog doma. Izdašnost izvora je slaba, što je i očekivano budući da se izvor nalazi u zoni vodonepropusnih klastičnih naslaga trijaske starosti.

• Šume

Šume ovog pojasa su bujne i bogate vrstama zbog povoljnih klimatskih i ekoloških prilika. Osim što su povoljne za bioraznolikost, povoljne su i za ljudski život i djelatnosti. One su od srednjeg vijeka nadalje pretvarane u antropogene tipove vegetacije, kao što su pašnjaci, livade, oranice, vinogradi, živice te naselja.

Prema dostupnim literaturnim podacima na ovom području nalazimo sljedeća šumska staništa:

- Šuma hrasta kitnjaka i običnog graba (As. *Epimedio-Carpinetum betuli* (Ht. 1938) Borhidi 1963)
- Termofilna šuma hrasta kitnjaka s crnim grahorom (As. *Lathyro-Quercetum petrae* Ht. 1958)
- Mješovita šuma i šikara medunca i crnog graba (As. *Ostryo-Quercetum pubescentis* (Ht.) Trinajstić 1979)
- Šuma bukve s volujskim okom (As. *Hacquetio-Fagetum* Košir (1962) 1979 (*Aremonio-Fagion*))
- Bukova šuma s crnim grabom (As. *Ostryo-Fagetum* M. Wraber ex Trinajstić 1972)

• Podzemlje

Hrvatsko biospeleološko društvo utvrdilo je tri speleološka objekta (Krajcerova jama, Papežova jama, Klanječka jama) te sedam krških izvora. Međutim, niti jedan speleološki objekt nije istražen, a samo je za Krajcerovu jamu utvrđen točan položaj. Biospeleološka istraživanja provedena su u četiri krška izvora, od kojih se dva nalaze na području značajnog krajobraza: kaptirani izvor ispod planinarske kuće Cesargrad te izvor „Korita“. Sakupljena vodena fauna u tim izvorima ukazuje na iznimno zanimljiv i najvjerojatnije subalpski faunistički element.

- Travnjaci, cretovi i visoke zeleni

Na području značajnog krajobraza, posebno oko vršne zone oko vrha Japice, nalazimo travnjake i proplanke te ostatke obrađivanih površina koje se nalaze u različitim fazama sukcesije. Travnjake također nalazimo uz rijeku Sutlu, zatim na sjeverozapadnim i sjevernim obroncima Risvičke gore prema selu Risvica te na sjevernim i sjeveroistočnim obroncima Cesarske gore prema selu Podgora.

4.2.2. Flora i fauna

Na području značajnog krajobraza susreću se južno-ilirske vrste koje ovdje dostižu svoju sjevernu, te istočno-pontske vrste koje ovdje dostižu svoju zapadnu granicu rasprostiranja. Na jugozapadnim obroncima nalazimo hrast medunac, crni jasen i crni grab, na južnim padinama prevladavaju hrast kitnjak, obični grab, klen i divlja trešnja, dok na sjevernim obroncima prevladava bukva.

Područje značajnog krajobraza stanište je velikom broju životinjskih vrsta. Dosad je zabilježena velika prisutnost leptira, noćnih leptira, saproksilnih kornjaša, vretenaca, gmazova, vodozemaca, ptica te sisavaca.

Točan, sveukupan broj zabilježenih kritično ugroženih (CR), ugroženih (EN), osjetljivih (VU), gotovo ugroženih (NT), regionalno izumrlih (RE), nedovoljno poznatih (DD) te najmanje zabrinjavajućih (LC) biljnih i životinjskih vrsta, naveden je u prilogu.

4.3. Natura 2000 područje Sutle

4.3.1. Natura 2000

U Hrvatskoj je ekološka mreža propisana *Zakonom o zaštiti prirode*, a proglašena je *Uredbom o proglašenju ekološke mreže* (NN 109/07), te predstavlja sustav međusobno povezanih ili prostorno bliskih ekološki značajnih područja, važnih za ugrožene vrste i staništa, koja uravnoteženom biogeografskom raspoređenošću značajno pridonose očuvanju prirodne ravnoteže i biološke raznolikosti. *Uredbom o proglašenju ekološke*

mreže (NN 109/07) propisane su i smjernice za mjere zaštite, čija provedba osigurava postizanje i održavanje povoljnog stanja ciljeva očuvanja svakog područja ekološke mreže.

Područjima ekološke mreže na području značajnog krajobraza „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“ upravlja Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Krapinsko-zagorske županije.

- Područje važno za divlje svojte i stanišne tipove
  - Sutla

Šifra i naziv područja: HR2001070 Sutla

Ciljevi očuvanja: Ugrožene divlje svojte

4.3.2. Istraživanja

- Hrvatsko herpetološko društvo *Hyla* provelo je tijekom 2010. i 2011. godine projekt pod nazivom „Vodena tijela, vodozemci i gmazovi Krapinsko-zagorske županije (Strahinjčica, Ivančica, Macelj gora, Kuna gora i Cesarska gora)“.
- *Ministarstvo zaštite okoliša i prirode* i *Državni zavod za zaštitu prirode (DZZP)* zajedno su proveli projekt „*Natura 2000*: Uspostava upravljanja i monitoring (MANMON)“, u koji su bile uključene: javne ustanove za upravljanje zaštićenim i prirodnim vrijednostima na području županija, županijska upravna tijela, djelatnici s područja šumarstva, lova, poljoprivrede i znanstvene zajednice koji sudjeluju u monitoringu ugroženih i zaštićenih vrsta flore i faune. Projekt je započeo 2011. godine, trajao je 18 mjeseci, dok je vrijednost projekta iznosila 1 250 000€. Na prostoru Hrvatske, u projektu je sudjelovalo šest *Natura 2000* područja, među kojima se nalazilo i područje rijeke Sutle (HR2001070 Sutla). Tijekom 2013. i 2014. godine u Kumrovcu su provedene tri radionice, sudjelovalo je 70 dionika, a ciljevi radionica bili su upoznavanje dionika s ciljevima projekta i ekološkim vrijednostima područja rijeke Sutle te izrađivanje plana upravljanja za područje rijeke Sutle.

- Udruga za biološka istraživanja *BIOM* provela je tijekom 2012. i 2013. godine projekt pod nazivom „Istraživanja i inventarizacija biološke raznolikosti na području značajnog krajobraza Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“. Rezultati navedenog projekta iskorišteni su kao podloga za izradu sadržaja edukativnih tabli smještenih duž eko-staze Cesarskom gorom.
- Istraživački projekt „Monitoring *Natura 2000* vrsta riba u rijeci Sutli“ predstavljen je 2015. godine od strane Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Krapinsko-zagorske županije i Hrvatskog ihtiološkog društva. Ciljevi projekta bili su praktična primjena određivanja *Natura 2000* vrsta riba te uspostava suradnje sa športsko-ribolovnim društvima. Rezultati projekta pokazali su da je rijeka Sutla iznimno bogata ribljim vrstama – u cijelom slijevu rijeke Sutle zabilježene su ukupno 42 vrste riba, od čega su 22 vrste autohtone, a tri su vrste unesene u naše vodotoke: babuška, bezribica i sunčanica. Od ukupnog broja zabilježenih vrsta riba, čak je 12 *Natura 2000* vrsta riba.

4.4 Ostale vrijednosti područja

Područje ovog dijela Hrvatskog zagorja, zapravo i sam prostor značajnog krajobraza, vrlo je bogat kulturnom baštinom i tradicijom, ali i rekreacijsko-zdrastvenim točkama poput termi. Na području obližnjeg grada Klanjca, vrijedi spomenuti Galeriju Antuna Augustinčića te novootvoreni Studio Galerije A. Augustinčića, franjevačku crkvu Navještenja blažene Djevice Marije i franjevački samostan, gdje se nalaze sarkofazi poznate plemićke obitelji Erdődy, drvored i perivoj oko gradskog groblja te župne crkve. Nad obroncima Klanjca nalaze se i ruševine srednjovjekovne utvrde Cesargrad i kapelica sv. Florijana, dok se u nizini nalazi također zapušteni barokni dvorac Novi Dvori Cesargradski s pripadajućim drvoredom i perivojem. Analizirajući područje općine Kumrovec, kao najatraktivnije točke vrijedi spomenuti Muzej „Staro selo“ Kumrovec, kuriju Razvor, kapelicu Majke Božje Snježne, kao i zapuštene atraktivne točke, točnije objekte Spomen doma i Političke škole. Na području šire okolice također vrijedi spomenuti vrlo posjećene Terme Tuhelj i slovenske Terme Olimia, Dvor Veliki Tabor i stoljetnu lipu u Desiniću, dvorac Miljana te brojne kapelice i raspela. Sama blizina ovakvih atraktivnih,

kulturnih i rekreacijskih točaka u okruženju daje nam mogućnost šireg koncepta posjećivanja.

- Spomenik hrvatskoj himni „Lijepa naša domovino“

Spomenik se nalazi na području značajnog krajobraza, na ulazu u općinu Kumrovec. Spomenik je 24. studenog 1935. godine podigla Družba „Braća Hrvatskog Zmaja“ povodom stote godišnjice objave pjesme „Hrvatska domovina“, u čast njenom autoru Antunu Mihanoviću. Prema nekim izvorima, Antun Mihanović je pjesmu „Hrvatska domovina“ napisao očaran ljepotama Zelenjaka.

Slika 2. Spomenik himni „Lijepa naša domovino“ (Darko Pasariček, 2017)

- Grad Klanjec

Grad Klanjec smješten je u zapadnom dijelu Hrvatskog zagorja, uz hrvatsko-slovensku granicu, na obroncima 511 metara visoke Cesarske gore. Spuštajući se sa obronaka Cesarske gore, dolazi se do klanca kojim prolazi rijeka Sutla. Klanac rijeke Sutle ujedno je i ulaz u područje značajnog krajobraza. Sama činjenica da se Grad Klanjec nalazi na trasi ulaska posjetitelja u zaštićeno područje, čini ga potencijalnom točkom u kojoj će se posjetitelji moći zaustaviti te običi gradske zanimljivosti i znamenitosti. Klanjec je prema popisu stanovništva iz 2011. godine imao 2 915 stanovnika. Iako su pojedini industrijski pogoni zatvoreni, industrijska i obrtnička tradicija i dalje postoji. Prioritete u gospodarskom razvoju predstavljaju turizam i usporedni razvoj uslužnih djelatnosti, dok su velike mogućnosti u proizvodnji zdrave, ekološki uzgojene hrane, kao i u razvoju vinogradarstva i voćarstva.

Slika 3. Galerija A. Augustinčića te franjevački samostan i crkva u Klanjcu (Darko Pasariček, 2017)

- Općina Kumrovec

Općina Kumrovec leži na obali rijeke Sutle, te je smještena sjeverno od područja značajnog krajobrazu. Ako se iz Kumrovca krene prema značajnom krajobrazu, nizinski prostor sutlanske doline, koja je ujedno i prirodni ulaz u područje zaštićenog krajobrazu, zamijenit će tjesnac rijeke Sutle i visoke stijene Cesarske i Risvičke gore. Nakon osnivanja i uređenja Muzeja „Staro selo“, a sedamdesetih i osamdesetih godina

izgradnjom Spomen doma i Političke škole, uz spomenik hrvatskoj himni „Lijepa naša domovino“, Kumrovec posjećuju mnogobrojni turisti iz zemlje i svijeta. Nažalost, danas je Muzej „Staro selo“ jedina aktivna točka, ali u samoj posjećenosti muzeja treba tražiti potencijal kako bi se revitalizirala turistička, a samim tim i gospodarska aktivnost. Po popisu stanovništva iz 2011. godine, općina Kumrovec imala je ukupno 1 618 stanovnika.

Slika 4. Muzej „Staro selo“ u Kumrovcu (Darko Pasariček, 2017)

- Park oko dvorca Miljana

Park oko dvorca Miljana zaštićen je 1973. godine kao Spomenik parkovne arhitekture. Ukupna površina parka iznosi 1,75 ha, a sam izgled dvorca i pripadajućeg parka pretendira kao jedan od najljepših i najslikovitijih dvoraca u Hrvatskom zagorju. Nalazi se nedaleko od Velikog Tabora, na brežuljku u blizini Sutle, a desetak kilometara

sjeverno od Kumrovca. Gradnju dvorca započela je stara plemićka obitelj Ratkaj, a nakon smrti Josipa Ivana Ratkaja, posljednjeg člana obitelji, koji je umro 1793. godine, Miljana je često mijenjala vlasnike. Dvorac je 2010. godine kupila zagrebačka tvrtka Kamgrad objekti d.o.o. Od tad se na dvorcu izvođe restauratorsko-konzervatorski radovi te je otvoren za javnost, ali isključivo po najavi.

Slika 5. Dvorac Miljana (<http://amalia-accommodation.com/hr/dvorac-miljana/>)

- Dvorac Veliki Tabor

Plemićki grad Veliki Tabor jedan je od najznačajnijih kulturno-povijesnih spomenika kontinentalne Hrvatske. Veliki Tabor je izuzetan zbog svoje monumentalne i autentične arhitekture, a impresivan je i pogled koji se s Velikog Tabora pruža na cijelo Hrvatsko zagorje i dio Slovenije. Ovaj spomenik kulture najviše nulte kategorije jedan je od najprepoznatljivijih identiteta, ne samo Hrvatskog zagorja, već i Republike Hrvatske. Muzeji Hrvatskog zagorja 2003. godine počinju upravljati Velikim Taborom te su ubrzo pokrenuta arheološka i konzervatorska istraživanja te radovi na obnovi koje je financiralo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske pod stručnim vodstvom i nadzorom Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Zagreba. Dvorac je otvoren za javnost, te se u sklopu prostora samog dvorca održavaju razni događaji i manifestacije.

Slika 6. Dvor Veliki Tabor (<https://www.visitzagorje.hr/objekt/dvor-veliki-tabor>)

- Stoljetna lipa u Desiniću

Kao zaštićeni spomenik parkovne arhitekture, stablo stoljetne lipe (*Tilia cordata* Mill.) predstavlja jedinstveni primjerak svoje vrste. Stablo je zaštićeno 2011. godine, njegova

visina iznosi 20 metara, a nalazi se u naselju Osredek Desinički na nadmorskoj visini od 355 metara. Stablo lipe zasadili su Juraj Kundih i Alojz Stiplošek oko 1863. godine nakon izgradnje kapelice, tako da je njezina starost oko 150 godina. Svojom impozantnom krošnjom, skladnim habitusom te vitalitetom stabla, lipa u Desiniću doprinosi prepoznatljivosti naselja i općine, ali i cijelog tog kraja.

Slika 7. Stoljetna lipa u Desiniću (Darko Pasariček, 2017)

5. Analiza potencijala posjećivanja

5.1. Pregled prometne povezanosti

Kroz područje značajnog krajobraza prolazi državna cesta 205 (D205), koja ga ujedno spaja s njegovim susjednim naseljima gradom Klanjcem te općinama Kumrovec i Tuhelj. Naselja Klanjec i Kumrovec su od Zelenjaka podjednako udaljeni te putovanje automobilom traje otprilike pet minuta, biciklom dvadesetak minuta, dok pješčenje traje četrdesetak minuta. Područje značajnog krajobraza nalazi se u neposrednoj blizini Tuheljskih Toplica, dok je od Grada Zagreba udaljeno pedesetak kilometara.

Državna cesta 205 (D205) počinje kod graničnog prijelaza Razvor, a završava na čvorištu u Gubaševom, gdje se spaja na trasu autoceste A2, odnosno trasu europskog pravca E59. Valja napomenuti i blizinu europskog pravca E70 koji prolazi čvorištem Jankomir. Na području općine Kumrovec, osim graničnog prijelaza Razvor, nalaze se još dva granična prijelaza za međunarodni promet (Mihanovićev Dol i Miljana), četiri stalna granična prijelaza za pogranični promet (Gornji Čemehovec, Draše, Plavić, Luke Poljanske) te granični prijelaz za željeznički promet koji nije u funkciji od 1998. godine.

Kroz područje zaštićenog krajobraza prolazila je i željeznička linija Zagreb-Celje. Zadnji putnički vlakovi preko granice sa Slovenijom vozili su do 1998., a na relaciji do Kumrovca vozili su do 2000. godine. Najbliže međunarodne zračne luke su Zračna luka Franjo Tuđman u Zagrebu i Zračna luka Edvard Rusjan u Mariboru.

Kao alternativni pravac kretanja internog prometa (pješačenje, MTB biciklizam, jahanje i dr.), nudi se zemljani put uz tok rijeke Sutle. Na izlazu iz grada Klanjca počinje „Mihanovićevo šetalište“ koje uz samu rijeku Sutlu vodi do područja Zelenjaka. Opcija dolaska na područje Zelenjaka zemljanim putem uz rijeku Sutlu također je moguća i iz smjera Kumrovca.

5.2. Parkovna infrastruktura

5.2.1. Info-table

Slika 8. Info-tabla u sklopu odmorišta (Darko Pasariček, 2017))

- Na području značajnog krajobraza, na odmorištu uz neposrednu blizinu spomenika „Lijepa naša domovino“, nalazi se info-edukativna tabla na kojoj su prikazani opći podaci i fotografije o značajnom krajobrazu. Na tabli se također nalaze upozorenja o ponašanju posjetitelja, dok je cijeli tekstualni sadržaj preveden na engleski jezik. Što se očuvanost table tiče, ona je u odličnom stanju.

Slika 9. Info-tabla koja prikazuje trase biciklističkih staza (Darko Pasariček, 2017)

- Uz samu državnu cestu 205 (D205), nasuprot restorana „Villa Zelenjak – Ventek“, postavljena je drvena info-tabla na kojoj su prikazane trase kružne biciklističke rute koja započinje i završava u Krapinskim Toplicama. Tekstualni sadržaj table nije preveden na engleski jezik, dok je očuvanost table u vrlo dobrom stanju.

Slika 10. Info-tabla koja prikazuje vremensko trajanje pješačke rute (Darko Pasariček, 2017)

- U neposrednoj blizini info-table o biciklističkoj ruti, nalazi se i putokaz koji označava početak pješačke staze prema Kapeli Majke Božje Snježne. Na tabli je označeno vremensko trajanje trase koja vodi do vrha Risvičke gore, odnosno same kapele. Tabla ne pruža potpunu informaciju jer na njoj nije obilježeno postojanje geološke staze, već je naznačena tek pješačka staza.

Slika 11. Info-tabla prikazuje trase zagorskih vinskih cesta (Darko Pasariček, 2017)

- Na izlasku iz grada Klanjca, na državnoj cesti 205 (D205), kod ulaza u „Vinotočje Sever“, nalazi se info-tabla koja prikazuje geografski smještaj i trase zagorskih vinskih cesta.

5.2.2. Poučne staze

- Eko-staza „Cesarskom gorom“

Staza je namijenjena ljubiteljima prirode različite dobi i interesa, s ciljem edukacije, rekreacije i podizanja ekološke svijesti. Staza je kružna i duga oko 4,5 kilometara, a uređena je 2004. godine od strane Osnovne škole Antuna Mihanovića Klanjec i Grada Klanjca. Od 2006. godine za stazu se brine ekološka udruga „Japica“.

Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Krapinsko-zagorske županije nadopunila je stazu novim sadržajima u obliku edukativnih tabli s informacijama o biljnom pokrovu, životinjskom svijetu, fosilnom bogatstvu te ostalim zanimljivostima šireg područja Cesarske gore, kako bi se naglasila vrijednost i značaj tog područja. U sklopu staze nalaze se iduće edukativne table: biljni pokrov, kukci, vodozemci, priča o Cesargradu, ptičja raznolikost, šareni svijet leptira, mali sisavci i lišajevi te geološka građa Cesarske gore.

Prva točka na trasi je vidikovac s kojega se pruža pogled na kanjon rijeke Sutle, dok se u blizini nalaze planinarski dom s uređenom okućnicom, izvori „Kod Zdenčeka“ i „Zdenac“

te ruševine Cesargrada, nažalost obrasle vegetacijom. Prolazeći dalje kroz šumu, dolazi se do vrha Japica. Na samom vrhu nalazi se repetitor, te su postavljene dvije klupice za odmor. Na ostatku staze još se nalaze izvor „Korita“, nekoliko kuća i zapuštenih objekata, ali i nekoliko lokacija sa kojih se pruža lijep pogled na okolicu Cesar gore. Sama trasa poučne staze je vrlo dobro označena te prohodna, dok je očuvanost svih edukativnih tabli također u vrlo dobrom stanju.

Slika 12. Pogled na klanječki kraj i Sloveniju s vidikovca „Pasji skok“ (Darko Pasariček, 2017)

- Geološka staza na Risvici

Na Risvičkoj gori osmišljena je geološka edukativna staza koja započinje nekoliko desetaka metara iznad državne prometnice 205 (D205). Geološka staza vodi do Kapele Majke Božje Snježne, dok se na trasi staze nalazi nekoliko edukativnih tabli o geološkoj prošlosti Risvičke gore. U sklopu staze nalaze se iduće edukativne table: šetnja kroz geološku prošlost Risvičke gore, dolomiti, vidikovac, Kapela Majke Božje Snježne te izdanak litotamnijskog vapnenca.

Slika 13. Kapela Majke Božje Snježne na Risvici (Darko Pasariček, 2017)

Očuvanost svih edukativnih tabli je u vrlo dobrom stanju, osim edukativne table kod Kapele Majke Božje Snježne koja je vrlo izblijedjela te je tekstualni sadržaj slabo vidljiv. Sama trasa staze je vrlo dobro označena te prohodna.

Početak geološke staze, odnosno prva edukativna tabla nije vidljiva s navedene prometnice. Uz prometnicu postoji samo drveni putokaz na kojem je označeno postojanje pješačke staze i njeno vremensko trajanje. Nedovoljna obilježenost postojanja geološke staze mogla bi biti nedostatak prilikom dolaska posjetitelja u područje značajnog krajobraza. Što se očuvanosti tiče, sve su info-table u vrlo dobrom stanju.

5.2.3. Odmorišta

- Odmorište u ZK „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“

Odmorište se nalazi u neposrednoj blizini spomenika himni „Lijepa naša domovino“, uz državnu cestu 205 (D205). Uz odmorište se nalazi parkiralište, dok se sa suprotne strane ceste nalazi ugibalište za automobile i autobuse. Na ugibalištu se nalaze dvije klupe za odmor i dvije kante za otpad. Odmorište sadrži deset drvenih stolova, dvadeset i pet drvenih klupa te sedam koševa za otpad. Četiri su stola na betonskoj, dok su ostali stolovi na zemljanoj podlozi. Očuvanost svih klupa i stolova, odnosno čitavog inventara prisutnog na odmorištu je u vrlo dobrom stanju. Uz stolove na betonskoj podlozi i parkiralište, posađena su mlada stabla javora. U sklopu odmorišta nalazi se i glazbena instalacija pod

nazivom „Glazbena ograda“. Na instalaciji se uz pomoć 35 vertikalnih melodijskih cijevi i batića mogu odsvirati razne melodije. Odmorište pruža mnogo hladovine, a svojom uređenošću i očuvanošću te pogledom na kanjon rijeke Sutle ostavlja pozitivan dojam na posjetitelja.

Slika 14. Glazbena instalacija u sklopu odmarališta (Darko Pasariček, 2017)

- Odmorište na ulazu u Grad Klanjec

Odmorište se nalazi uz državnu cestu 205 (D205), na brežuljku iznad Grada Klanjca. Odmorište sadrži pet betonskih stolova, deset betonskih klupa te jedan koš za otpad, a sav inventar se nalazi na betonskoj podlozi. Uz odmorište se nalazi i parkiralište s kapacitetom od nekoliko parkirnih mjesta za automobile ili jedan autobus. S odmorišta se pruža vrlo lijep pogled na grad Klanjec i okolicu.

Slika 15. Odmaralište iznad Grada Klanjca (Darko Pasariček, 2017)

5.3. Obilježja postojećeg načina posjećivanja

Postojeći način posjećivanja značajnog krajolika „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“ primarno se temelji na individualnom posjećivanju. Većinom se radi o rekreativcima koji prostor značajnog krajobraza koriste za odmor, pješaćenje, planinarenje i vožnju biciklom.

Sustav organiziranog posjećivanja u sklopu zaštićenog područja ne postoji, tako da izbor o načinu dolaska, kretanja i sadržaju posjećivanja ovise o odluci samog posjetitelja. Na Cesarskoj gori nalazi se planinarski dom kojim upravlja Hrvatsko planinarsko društvo „Cesargrad“ te se temeljem toga, u prostoru zaštićenog područja organiziraju i planinarski pohodi planinarskih društava iz cijele Hrvatske. Valja napomenuti da najveći postotak posjetitelja koji dolaze u prostor zaštićenog područja, zapravo čine gosti restorana Villa „Zelenjak – Ventek“ prilikom svadbenih svečanosti, maturalnih večera, konferencija, proslava Martinja i sl. Dobra posjećenost restorana kroz cijelu godinu te njegov položaj

unutar zaštićenog prostora stvaraju potencijal za posjećivanje ostalih ponuđenih sadržaja (spomenik himni „Lijepa naša domovino“, eko-staza „Cesarskom gorom“ i dr.).

5.4. Ponuda postojećih dodatnih usluga

5.4.1. Ugostiteljstvo

Na području značajnog krajobraza i okolice djeluje nekoliko ugostiteljskih objekata od kojih svakako valja izdvojiti restoran Villa „Zelenjak – Ventek“ te seoski turizam „Stara vodenica“ u Klanjcu. U široj okolici, odnosno Zagorskim Selima i Desiniću, djeluju seoski turizam „Masnec“ i „Šumak“ te seoski turizam „Grešna gorica“. Seoski turizam „Trsek“ više ne djeluje kao ugostiteljski objekt, već je prenamijenio svoju funkciju u dom za stare i nemoćne. Vrijedi napomenuti da na ovom prostoru djeluje još nekoliko manjih ugostiteljskih objekata poput obiteljske krčme „Kod Starog“ i „Hostela Kumrovec“ u Kumrovcu, te razni manji ugostiteljski objekti poput caffe barova („Turist“, „Broz“, „Quattro“, „Galerija“, „Lav“, „Stari hotel“, „Bull“, „Žgela“, „Njofra“). Ponuda restorana i seoskih turizama sastoji se većinom od tradicionalnih zagorskih kulinarskih specijaliteta, dok pojedini ugostiteljski objekti nude mogućnost organizacije raznih svečanosti te nude smještaj uz neke dodatne sadržaje (npr. jacuzzi, sauna i dr.).

Tablica 1. Pregled ugostiteljske ponude

	Restoran	Seoski turizam	Fast food	Caffe bar
Zelenjak	+	-	-	-
Klanjec	-	+	-	+
Kumrovec	+	-	+	-
Zagorska Sela	-	+	-	+
Desinić	+	+	-	+
Tuheljsketoplice	+	-	-	+

Tablica 2. Pregled ugostiteljskih objekata i sadržaja ponude

	A	B	C	D	E	F	G	H
Hrana	+	+	+	+	+	+	+	-
Smještaj	+	+	+	+	+	+	-	-
Bazen	-	+	-	-	-	-	-	-
Wellness	+	+	-	-	-	-	-	-
Sadržaj za djecu	+	+	-	+	+	-	-	-
Sportski tereni	-	-	-	-	-	-	-	-
Iznajmljivanje bicikala	-	-	-	+	-	-	-	-
Jahanje	-	-	-	-	-	-	-	-
Držanje životinja	-	+	+	-	+	-	-	-

A – Villa „Zelenjak – Ventek“

B – seoski turizam „Stara vodenica“

C – Seoski turizam „Masnec“

D – Seoski turizam „Šumak“

E – Seoski turizam „Grešna gorica“

F – Hostel Kumrovec

G – Krčma „Kod Starog“

H – Fast food „Pionirček“

5.5. Mogućnost dodatnih usluga

5.5.1. Odmor

U okolini značajnog krajobraza, osim korištenja dodatnih sadržaja u sklopu ugostiteljskih objekata, odmor je moguć i u vidu boravka u kućama za odmor „Zeleni raj“, „Vila Lenka“ te OPG-u „Broz“ u Klanjcu, „Srčko“ u Kumrovcu, „Hižica“ u Desiniću te trinaest kuća za odmor na području Tuheljskih Toplica. Na području Vinagore nalaze se još dvije kuće za odmor: novotvorena kuća za odmor „Wine Hill“ te „Vinagorski bregi“ koja je pred

otvaranjem. Osim kuća za odmor, u blizini se nalaze Terme Tuhelj i Terme Olimia, gdje se osim odmora, pruža mogućnost *spa&wellness* programa te raznih aktivnosti u vodi.

Vrijedi spomenuti i skorašnje otvaranje hostela u Desiniću. Hostel je, doduše, još u procesu izgradnje, a otvorenje je predviđeno za ljeto 2018. godine. Investitor projekta je obiteljska tvrtka, „HAJDINJAK PUT“ d.o.o. Hostel će imati smještajni kapacitet od četrdesetak ležajeva. Osim smještaja, kao mogućnost dodatnog sadržaja, odnosno aktivnosti, hostel će pružati iznajmljivanje bicikala, quadova, organiziranje izleta i sl.

Tablica 3. Pregled ponude za odmor

	Hotel	Hostel	Kuća za odmor	Pansion	Kamp
Zelenjak	-	-	-	+	-
Klanjec	-	-	+	+	-
Kumrovec	-	+	+	-	-
Zagorska Sela	-	-	-	-	-
Desinić	-	-	+	-	-
Tuheljske Toplice	+	+	+	-	+

Tablica 4. Mogućnost dodatnog sadržaja u kućama za odmor

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
Smještaj	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Bazen/jacuzzi	+	-	-	-	+	-	+	-	-
Spa&wellness	+	-	-	-	+	-	-	+	-
Sadržaj za djecu	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Sportski tereni	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Iznajmljivanje bicikala	-	-	-	-	-	-	-	-	-

A – Kuća za odmor „Zeleni raj“

B – Kuća za odmor „Vila Lenka“

C – Kuća za odmor „Srčeško“

D – Kuća za odmor „Hižica“

E – Kuća za odmor „Dajmir“

F – Kuća za odmor „Drvena hižica“

G – Kuća za odmor „Vila Spa magic“

H – Kuća za odmor „Lucija“

I – Kuća za odmor „Lena“

5.5.2. Rekreacija

Područje značajnog krajobraza idealno je za pješaćenje, planinarenje i biciklizam. Osim dječjeg igrališta u sklopu restorana Villa „Zelenjak – Ventek“, u samom prostoru značajnog krajobraza ne postoji značajna ponuda sportskih sadržaja. Valja spomenuti tek zapušteni sportski centar u Kumrovcu (nogometno igralište s atletskom tartan stazom, polivalentnim igralištem za rukomet, odbojku i košarku, poslovnom zgradom sa svlačionicama), nogometno igralište u Klanjcu, te adrenalinski park i igralište za mini-golf u Tuheljskim Toplicama. Mogućnost za dodatne rekreativne sadržaje, kao što su sportski ribolov i jahanje konja, bila bi potencijalna suradnja sa ŠRD „Sutla“ Klanjec te konjičkim klubovima „Kumrovec“ i „Green Hill“.

Tablica 5. Pregled rekreativnih mogućnosti

	Jahanje	Biciklizam	Sportski tereni	Trim staza	Dječje igralište	Sportski ribolov
Zelenjak	-	-	-	+	+	-
Klanjec	-	-	+	-	+	-
Kumrovec	+	-	+	-	+	+
Zagorska Sela	-	-	+	-	+	-

5.5.3. Edukacija

U značajnom krajobrazu „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“, za provedbu ekološke edukacije može se koristiti postojeća izgrađena infrastruktura (geološka staza na Risvici, eko-staza „Cesarskom gorom“, info-tabla na odmorištu). Budući da ne postoji organizirani sustav posjećivanja, posjetitelji informacije o značajnom krajobrazu uglavnom mogu prikupiti putem sadržaja ponuđenog na postojećim edukativnim tablama.

Potencijalni model organiziranog sustava posjećivanja pruža mogućnost da se zaštićeno područje Zelenjaka poveže s okolnim naseljima, prvenstveno Kumrovcem i Klanjcem što bi značilo obogaćivanje ponude u smislu objedinjavanja ekološke edukacije s upoznavanjem kulturne i povijesne baštine okolnog područja. Primjerice, kad bi posjetitelj krenuo iz Kumrovca, gdje ima mogućnost obilaska Muzeja „Staro selo“, odnosno upoznavanja tradicijskih vještina i zanata te bi zatim internim prijevozom stigao do područja značajnog krajobraza, gdje bi uz prezentaciju i stručno vodstvo obišao Cesarsku i Risvičku goru, pružila bi se mogućnost cjelovitog doživljaja zaštićenog prostora i okolice. Naravno, takav način posjećivanja, koji bi uključivao stručno vođenje, morao bi imati podršku javne ustanove za upravljanje zaštićenim vrijednostima Krapinsko-zagorske županije te podršku javne lokalne samouprave.

Udruge koje djeluju na području od interesa, svojim bi djelovanjem također pridonijele razvoju i kvaliteti organiziranog sustava posjećivanja (npr. Centar za tradicijske obrte, znanja i vještine, Etno udruga „Zipka“, Udruga vinara, vinogradara i prijatelja dobrog vina „Grozđ“, Kulturno umjetničko društvo Antun Mihanović i dr.). Kao primjer dobre prakse mogu poslužiti programi koji se nude u drugim zaštićenim područjima poput nacionalnih parkova i parkova prirode, u sklopu kojih se pružaju razni dodatni sadržaji poput, primjerice, branja i pripreme jestivog bilja, mladih čuvara prirode (*Junior Ranger Program*), izbor najboljih fotografija zaštićenog područja i sl. Uvođenje spomenute dodatne ponude, zasigurno bi značilo podizanje interesa posjetitelja za zaštićeno područje.

5.5.4. Manifestacije

U okolici značajnog krajobraza, tijekom godine se održava velik broj manifestacija. Pojedine manifestacije, kao što su na primjer, međunarodni festival kratkometražnog filma

„Tabor film festival“ i „Rally Kumrovec“, privuku veliki broj posjetitelja. Postoji mogućnost da se, uz pomoć kvalitetnog marketinga, posjetitelji navedenih manifestacija upoznaju i informiraju o značajnom krajobrazu „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“.

Tablica 6. Prikaz održavanja manifestacija tijekom godine

Vrsta manifestacije	Vrijeme održavanja
Noć muzeja	27.01.
Rally Kumrovec	3.-4.03.
Jurjevo u Kumrovcu	22.04.
Polumaraton Mihanović	5. mjesec
Međunarodni šahovski turnir na otvorenom	13.-14.5.
Biciklijada „Po plavem trnaci“	4.06.
Festival vokalnih skupina „A Sutla si teče“	18.06.
Kiparsko likovna kolonija „Velikani hrvatskog zagorja“	29.06.-2.07.
Memorijalni malonogometni turnir Borisa Mutića	1.07.
Jazz fest Kum	-
Međunarodni festival kratkometražnog filma „Tabor film festival“	6.-9.07.
Dani kulture, zabave i sporta	13.-15.07.
Zagorska svadba	20.08.
Večer vječnih melodija	20.08.
Bučnica fest	27.08.
Subota u etno selu	11.11.
Županijska proslava Martinja	11. mjesec
Božićna priča u Muzeju „Staro selo“ Kumrovec	12. mjesec

5.6 Ocjena potencijala posjećivanja

Prema dostupnim podacima iz *Master-plana za razvoj turizma KZŽ*, prostor značajnog krajobrazu je 2015. godine posjetilo 45 000 posjetitelja. Ovako veliki broj posjetitelja se

zapravo odnosi na goste restorana Vila „Zelenjak – Ventek“, dok je postotak posjetitelja koji prostor značajnog krajobraza koriste za odmor, rekreaciju i edukaciju zanemariv.

Kao potencijal za sve veću posjećenost značajnog krajobraza u vidu prostora za odmor, rekreaciju i edukaciju, pruža se mogućnost organiziranog sustava posjećivanja, naravno, uz kvalitetnu uslugu te marketing. Potencijalne posjetitelje treba tražiti i u okruženju značajnog krajobraza, gdje se također nalaze turističke atrakcije s velikim brojem posjetitelja, prema podacima za 2015. godinu iz *Master-plana za razvoj turizma KZŽ* to su sljedeće: Dvor Veliki Tabor (25 903), Galerija Antuna Augustinčića (2 324), Muzej „Staro selo“ (47 133), franjevački samostan i sarkofazi obitelji Erdődy (3 500).

Vrijedi spomenuti suradnju općine Kumrovec s kineskim jedinicama lokalne samouprave, a ove je godine čak pet kineskih televizijskih kuća posjetilo Kumrovec i Dvor Veliki Tabor, te o njima snimila dokumentarne materijale. Temeljem toga, te razvoja kontinentalnog turizma u Republici Hrvatskoj, moguća je sve veća prisutnost inozemnih turista na području značajnog krajobraza i okolice.

6. Rezultati

6.1 Mogućnost organiziranog posjećivanja povezana s Klanjcem i Kumrovcem – potencijalne rute

Kad bi postojao model organiziranog sustava posjećivanja, uz mogućnost predavanja i stručnog vođenja, kvaliteta informiranja posjetitelja te njegovog subjektivnog doživljaja prostora, znatno bi porasla.

6.1.1. Model (I): Kumrovec – ZK „Zelenjak“ – Klanjec („Sutlanskom dolinom“)

- Ključne točke: Muzej „Staro selo“ Kumrovec, spomenik himni „Lijepa naša domovino“, Kapela Majke Božje Snježne, utvrda Cesargrad, vrh Cesargore „Japica“, Galerija Antuna Augustinčića i Studio Galerije A. Augustinčića, franjevački samostan i crkva Navještenja blažene Djevice Marije
  - Trajanje: 7 sati, ovisno o izboru staza i dodatnog sadržaja
  - Napomena: moguće modifikacije programa te odabir vrste i dodatnog sadržaja
-
- Dolazak u Kumrovec
    - obilazak Muzeja „Staro selo“ Kumrovec (uz stručno vodstvo, 1h)
    - mogućnost obilaska Kumrovca (45min)

  - Dolazak u zaštićeno područje „Zelenjak“
    - edukativna prezentacija (45min)
    - kratki obilazak spomenika himni „Lijepa naša domovino“ (15min)
    - obilazak edukativne geološke staze (uz stručno vodstvo, 1,30h)

  - Dolazak u Klanjec
    - razgledavanje Galerije Antuna Augustinčića, franjevačkog samostana i Crkve blažene Djevice Marije (uz stručno vodstvo, 1h)
    - obilazak eko-staze „Cesarskom gorom“ (povratak u Klanjec, 2h)
    - mogućnost obilaska grada Klanjca (45min)

- Povratak
  - odlazak tranzitnim prijevozom iz Klanjca
  - povratak internim prijevozom do ZK „Zelenjak“ ili Kumrovca, gdje čeka tranzitni prijevoz
- Dodatni sadržaj:
  - mogućnost ručka (Villa „Zelenjak – Ventek“, seoski turizam „Stara vodenica“ ili lokacija po izboru posjetitelja)
  - radionice i prikaz tradicijskih vještina i zanata
  - kiparska radionica
  - *Junior Ranger Program* (trajanje ovisi o izboru sadržaja)
  - edukacija, branje i priprema jestivog bilja i gljiva
  - foto-natječaj

6.1.2. Model (II): ZK „Zelenjak“ („Putevima Antuna Mihanovića“)

- Ključne točke: spomenik himni „Lijepa naša domovino“, Kapela Majke Božje Snježne, utvrda Cesargrad, vrh Cesargore „Japica“
- Trajanje: 6-8 sati , ovisno o izboru staza i dodatnog sadržaja
- Napomena: mogućnost modifikacije sadržaja te vrste internog prijevoza i dodatnog sadržaja

- Dolazak u ZK „Zelenjak“
  - edukativna prezentacija (45min)
  - kratki obilazak spomenika himni „Lijepa naša domovino“ (15min)
  - obilazak poučne geološke staze (uz stručno vodstvo, 1,30h)
  - obilazak eko-staze „Cesarskom gorom“ – odlazak planinarskom stazom do Cesargrada i planinarskog doma, obilazak eko-staze „Cesarskom gorom“, počevši od planinarskog doma, zatim odlazak prema vrhu „Japica“ te povratak stazom do planinarskog doma i spuštanje prema odmorištu (uz stručno vodstvo, 3h)

- poučna geološka staza + eko-staza „Cesarskom gorom“ (uz stručno vodstvo, 5h)
- Povratak
  - tranzitnim prijevozom s odmorišta u sklopu ZK „Zelenjak“
- Dodatni sadržaj:
  - mogućnost ručka (Villa „Zelenjak – Ventek“, seoski turizam „Stara vodenica“, lokacija po izboru posjetitelja)
  - *Junior Ranger Program* (trajanje ovisi o izboru sadržaja)
  - edukacija, branje i priprema jestivog bilja i gljiva
  - foto-natječaj

6.1.3. Model (III): Kumrovec – ZK „Zelenjak“ („Kak je negdar bilo“)

- Ključne točke: Muzej „Staro selo“ Kumrovec, Kapela Majke Božje Snježne, spomenik himni „Lijepa naša domovino“, utvrda Cesargrad, vrh Cesar gore „Japica“
- Trajanje: 3-6 sati, ovisno o izboru staza i dodatnog sadržaja
- Napomena: mogućnost modifikacije vrste internog prijevoza i dodatnog sadržaja
  - Dolazak u Kumrovec
    - obilazak Muzeja „Staro selo“ Kumrovec (uz stručno vodstvo, 1h)
  - Dolazak u zaštićeno područje „Zelenjak“
    - edukativna prezentacija (45min)
    - kratki obilazak spomenika himni „Lijepa naša domovino“ (15min)
    - obilazak edukativne geološke staze (uz stručno vodstvo, 1,30h)
    - obilazak eko-staze „Cesarskom gorom“ – odlazak planinarskom stazom do Cesargrada i planinarskog doma, obilazak eko-staze „Cesarskom gorom“, počevši od planinarskog doma, zatim odlazak prema vrhu „Japica“ te povratak stazom do planinarskog doma i spuštanje prema odmorištu (uz stručno vodstvo, 3h)

- poučna geološka staza + eko-staza „Cesarskom gorom“ (uz stručno vodstvo, 5h)
- Povratak
  - tranzitnim prijevozom sa odmorišta u sklopu ZK „Zelenjak“
- Dodatni sadržaj:
  - mogućnost ručka (Villa „Zelenjak – Ventek“, seoski turizam „Stara vodenica“, lokacija po izboru posjetitelja)
  - radionice i prikaz tradicionalnih vještina i zanata
  - kiparska radionica
  - *Junior Ranger Program* (trajanje ovisi o izboru sadržaja)
  - edukacija, branje i priprema jestivog bilja i gljiva
  - foto-natječaj

6.1.4. MODEL (IV): Klanjec – ZK „Zelenjak“ („Kud je išel stari Erdődy“)

- Ključne točke: Galerija Antuna Augustinčića i Studio galerije A. Augustinčića, franjevački samostan i Crkva Navještenja blažene Djevice Marije, utvrda Cesargrad, vrh Cesargore „Japica“, spomenik himni „Lijepa naša domovino“, Kapela Majke Božje Snježne
- Trajanje: 4-7 sati, ovisno o izboru trase i sadržaja
- Napomena: mogućnost modifikacije sadržaja po izboru te odabir vrste internog prijevoza
- Dolazak u Klanjec
  - razgledavanje galerije Antuna Augustinčića i Studija Galerije A. Augustinčića, franjevačkog samostana i Crkve Navještenja blažene Djevice Marije (uz stručno vodstvo, 1h)
  - obilazak eko-staze „Cesarskom gorom“ (povratak u Klanjec, 2h)
  - mogućnost obilaska grada Klanjca (45min)

- edukativna prezentacija (45min)
- Odlazak u ZK „Zelenjak“
  - kratki obilazak spomenika himni „Lijepa naša domovino“
  - obilazak edukativne geološke staze (uz stručno vodstvo, 1,30h)
  - obilazak eko-staze „Cesarskom gorom“ – odlazak planinarskom stazom do Cesargrada i planinarskog doma, obilazak eko-staze „Cesarskom gorom“, počevši od planinarskog doma, zatim odlazak prema vrhu „Japica“ te povratak stazom do planinarskog doma i spuštanje prema odmorištu (uz stručno vodstvo, 3h)
  - poučna geološka staza + eko-staza „Cesarskom gorom“ (uz stručno vodstvo, 5h)
- Povratak
  - odlazak tranzitnim prijevozom sa odmorišta u sklopu ZK „Zelenjak“ ili s Trga Antuna Mihanovića u Klanjcu
- Dodatni sadržaj:
  - mogućnost ručka (Villa „Zelenjak – Ventek“, seoski turizam „Stara vodenica“, lokacija po izboru posjetitelja)
  - *Junior Ranger Program* (trajanje ovisi o izboru sadržaja)
  - edukacija, branje i priprema jestivog bilja i gljiva
  - kiparska radionica
  - foto-natječaj

6.2. Analiza kriterija posjećivanja

6.2.1. Veličina grupa

Određena kategorija posjetitelja zaštićenog područja zapravo definira veličinu grupe. Ako su, na primjer, posjetitelji osobe s posebnim potrebama, veličina grupe iznosila bi maksimalno do 10 osoba. U slučaju tematskih grupa (nastavnici, učenici, *Junior Ranger Program* i sl.), veličina grupa iznosila bi do 20 osoba. Prilikom posjete veće grupe,

primjerice posjetitelja koji dolaze autobusom, veličina grupe iznosila bi do 60 osoba. Vrijedi uzeti u obzir i manje grupe ljudi (obitelji s djecom, individualci i sl.). Veličine grupa ovise i o broju edukatora, vremenskom ograničenju trajanja edukativnih radionica (npr. *Junior Ranger Program*) te kapaciteta internog prijevoza.

Tablica 7. Veličina grupa s obzirom na kategoriju posjetitelja

Veličina grupa	Kategorija posjetitelja
2 – 7 (10)	Osobe s posebnim potrebama, obitelji s djecom, individualci
7 – 15 (20)	Tematske grupe (nastavnici, učenici, <i>Junior Ranger Program</i> i sl.)
>30	Organizirane grupe (planinari, izleti umirovljenika i sl.)

6.2.2. Transport

Dolazak na područje značajnog krajobraza moguć je pješice, biciklima, automobilima te autobusima, dok organizirani sustav internog transporta unutar zaštićenog područja ne postoji.

Kao potencijalne mogućnosti internog prijevoza, koji bi bio neophodan prilikom organiziranog sustava posjećivanja, nudi se transport posjetitelja MTB biciklima, električnim biciklima, konjima, konjskim zapregama, električnim vlakom te električnim mini-kombijem. Točka promjene tranzitnog i internog prijevoza u gradu Klanjcu bilo bi parkiralište kod Galerije Antuna Mihanovića, dok bi u Kumrovcu to bila parkirališta kod Muzeja „Staro selo“, odnosno parkiralište uz Cestu Lijepe naše.

Neizgrađenost biciklističke i pješačke staze na samoj državnoj prometnici 205 (D205), koja prolazi kroz područje značajnog krajobraza, te ga spaja s Klanjcem i Kumrovcem, potencijalni su problemi prilikom transporta posjetitelja. Osim neizgrađenosti pješačke i biciklističke staze, vrijedi napomenuti da se promet na navedenoj prometnici odvija vrlo brzo, a ograničenje prometa je 60 km/h.

6.2.3. Prihvatni kapacitet

S gledišta održivosti ekološkoga sustava i razine te kvalitete turističkih usluga koje posjetitelji očekuju, od najveće važnosti je analizirati prihvatni (nosivi) kapacitet određenog zaštićenog područja. Prihvatni kapacitet se općenito koristi za određivanje utjecaja turizma na okoliš u turističkim mjestima te time predstavlja važnu komponentu prostornoga planiranja razvoja turizma. Svako zaštićeno područje ima svoje specifičnosti, odnosno svoju osobnu kartu. S obzirom na to, određivanje prihvatnog kapaciteta je složeno pitanje koje nalaže potrebu utvrđivanja graničnog kapaciteta utemeljenog na nizu prethodnih elaborata i studija.

6.3. Usklađenost s drugim relevantnim programima KZZ i JLS

Krapinsko-zagorska županija je u suradnji s Horwath HTL-om, izradila *Master-plan razvoja turizma Krapinsko-zagorske županije*. Pomoću ovog projekta, formirao se strateški okvir za budući razvoj Zagorja te vodeće strategije kao i procjena rasta turizma do 2025. godine. Vrijedi napomenuti kako je jedan od prioriteta investicijskih projekata, izgradnja golf terena u Kumrovcu. Kako bi se poboljšao doživljaj posjetitelja te stvorili preduvjeti za kvalitetniji i sadržajniji boravak na području KZZ, identificirani su ključni programi podizanja konkurentnosti turističkog doživljaja u regiji. U konačnici je identificirano 12 programa konkurentnosti: tematske rute Zagorja, potpora malim i srednjim poduzetnicima, podizanje svijesti o turizmu, proizvodni klub, jesen u Zagorju, turistička kartica Zagorja, sustav vidikovaca, biciklističke i konjičke staze, sustav digitalnih vidikovaca, Google Cultural Institute, jedinstvena turistička aplikacija regije Zagorje, PPS doživljaji Zagorja.

Promatrajući prostor značajnog krajobraza „Zelenjak – Risvička i Cesarska gora“, odnosno njegovo udruživanje u cjelinu s Kumrovcem i Klanjcem kao posjetiteljskim točkama u okruženju, potrebno je analizirati njegovu uklopljenost u konkurentne programe KZZ.

Spajanjem Zelenjaka s Kumrovcem i Klanjcem, zapravo spajanjem njihovih kulturnih, povijesnih, prirodnih, materijalnih i nematerijalnih elemenata, rezultiralo bi dobivanjem jedne tematske cjeline. Navedeno udruživanje Zelenjaka s okolnim područjem, bilo bi dobro uklopljeno u program tematskih ruta Zagorja, točnije tematske rute pod nazivom

Najbolje od Zagorja. Tematska ruta *Najbolje od Zagorja*, povijesnog je karaktera te objedinjava raznolike točke interesa. Nekoliko točaka od interesa nalazi se u neposrednoj blizini značajnog krajobraza: Galerija Antuna Augustinčića, Galerija i Studio Galerije A. Augustinčića, Muzej „Staro selo“ Kumrovec, Tuheljske Toplice – Dvorac Mihanović te Dvor Veliki Tabor u Desiniću. Ruta ima kapacitet nadogradnje uvođenjem novih sadržaja poput Kuće europskih himni u Klanjcu.

Jedna od zamišljenih tematskih ruta konkurentskih programa je ruta pod nazivom *Vinska cesta*. Navedena ruta uključivala bi točke od interesa koje se također nalaze u okruženju Zelenjaka: „Vinoteka Klanječka pelnica“, OPG „Sever“ i „OPG Broz“.

Jedan od predstavljenih konkurentskih programa je i *Sustav vidikovaca*. Ovakav sustav vidikovaca uključivao bi brojne točke s kojih se pruža pogled na zagorska mjesta i brege s kojih bi gosti mogli uživati u prirodnoj scenografiji zagorskog kraja. Na Risvičkoj i Cesarskoj gori također se nalazi nekoliko atraktivnih točaka (vidikovac na Risvici, utvrda Cesargrad, vrh „Japica“ na Cesar gori, pogled na kanjon rijeke Sutle) te su potencijal za navedeni program, odnosno sustav vidikovaca.

U sklopu projekta *RIDE&BIKE*, trasirane su i digitalizirane biciklističke i konjičke staze uz rijeku Sutlu, od Krapinsko-zagorske županije, Zagrebačke županije pa do susjedne Slovenije, a izrađena je i aplikacija za pametne telefone, kao i nekoliko odmorišta za bicikliste te jahače. Područje značajnog krajobraza nalazi se na rutama dviju biciklističkih staza: zagorske rute „Putevima hrvatskih velikana“ te prekogranične rute Harmica – Rigonce. Područje Zelenjaka također je jedna od točaka na konjičkoj trasi koja počinje na granici sa Slovenijom te završava u Budinščini.

Razvojem novih proizvoda ili iskustava (npr. spajanje Zelenjaka s okolinim područjem u jednu tematsku cjelinu), obilazak turističkog područja pružio bi posjetitelju kvalitetniji doživljaj samog područja, ali i potencijalno duže zadržavanje u samoj destinaciji, odnosno području pa čak i van trajanja sezone (PPS – pred i post sezona).

7. Zaključci, smjernice i preporuke

7.1 Zaključci

Važnost ovog dijela Hrvatskog zagorja, točnije kanjona rijeke Sutle, prepoznata je već četrdesetih godina kad je i utvrđeno svojstvo zaštićenog dijela prirode. Osim mnogobrojne flore i faune, te velike bioraznolikosti, područje Zelenjaka i okolice vrlo je bogato kulturno-povijesnim znamenitostima.

Osim kulturno-povijesnih znamenitosti, na samom području Zelenjaka, postoji izgrađena infrastruktura: edukativne staze na Risvičkoj i Cesarskoj gori, uređeno šetalište Antuna Mihanovića, odmorište uz spomenik himni „Lijepa naša domovino“, te restoran Villa „Zelenjak – Ventek“. Osim kulturno-povijesnih znamenitosti te izgrađene infrastrukture, vrijedi napomenuti i blizinu te dobru prometnu povezanost Zelenjaka s gradom Klanjcem te općinom Kumrovec. Naselja Klanjec i Kumrovec, sa svojim kulturno-povijesnim znamenitostima poput Muzeja „Staro selo“, Galerije Antuna Mihanovića, franjevačkog samostana sa sarkofazima obitelji Erdődy, te raznim kurijama i kapelama predstavljaju posjetiteljske točke u okruženju. Za okolicu značajnog krajobraza vrijedi napomenuti i ponudu ugostiteljskih objekata i seoskih domaćinstava od koji se većina temelji na ponudi tradicionalnih jela i pića, prisutnost sve većeg broja objekata za smještaj poput kuća za odmor, ali i blizinu Velikog Tabora, atraktivnih Termi Tuhelj i termi Olimia.

Gledajući aspekt šireg prostora, nudi se mogućnost spajanja ovakvih prirodnih i kulturno-povijesnih točaka u jedinstvenu cjelinu. Uključivanjem tih točaka u razne modele organiziranog posjećivanja, poput rute koja bi počela u Kumrovcu, prolazeći kroz područje Zelenjaka te završila u Klanjcu, a uz to pružila razne načine internog prijevoza, rute obilaska, te dodatne edukacijske i rekreativne sadržaje. Organizirani sustav posjećivanja, omogućio bi posjetitelju cjelodnevno zadržavanje na području značajnog krajobraza i samim tim mu pružio kvalitetniji doživljaj prostora i kulturne baštine. Ovakav način upravljanja zaštićenim područjem zahtijevao bi suradnju najšireg kruga dionika, koji bi dijelili odgovornost za ponudu i kvalitetu usluga, ali i imali koristi od razvoja turizma.

7.2. Smjernice i preporuke

Prilikom projektiranja organiziranog sustava posjećivanja, osim dobro planirane i kvalitetne integracije lokalne zajednice u same modele i sadržaje posjećivanja (prikaz tradicijskih znanja i vještina, prikaz kulturnih običaja i sl.) potreban je i kvalitetan sadržaj koji bi se nudio posjetitelju kao jedna od dodatnih aktivnosti. Služeći se primjerom nacionalnih parkova i parkova prirode u Republici Hrvatskoj, postoje razni dodatni sadržaji poput kreativnih i edukativnih radionica za djecu (npr. *Junior Ranger Program*), izbora za najbolju fotografiju zaštićenog prostora, edukacija, branja i pripreme jestivog bilja, uvođenja beacon tehnologije i brojnih drugih sadržaja.

Naravno, za turistički razvoj zaštićenog područja, vrlo je važan i marketing. Vrijedi napomenuti letak „Eko-staza Cesarskom gorom“ kojeg je izradila Javna ustanova za upravljanje zaštićenim vrijednostima Krapinsko-zagorske županije. Dijeljenje letaka u restoranu Villa „Zelenjak – Ventek“, kao i u drugim posjetiteljskim točkama u okruženju (Muzej „Staro selo“, Dvor Veliki Tabor i dr.), te promocija zaštićenog područja putem društvenih mreža (Facebook, Instagram i sl.) zasigurno bi pridonio prepoznatljivosti Zelenjaka na turističkoj karti Hrvatske.

LITERATURA I PRILOZI

- Horwath HTL. (11. 8 2016). *Master-plan razvoja turizma KZZ*. Dohvaćeno iz Krapinsko-zagorska županija: <http://www.kzz.hr/sadrzaj/novosti/master-plan/Master-plan-razvoja-turizma-KZZ.pdf>
- Krivanek, G., Kompar, G. Z., i Leko, K. (2011). *Značajni krajobraz Zelenjak – Risvička i Cesarska gora: stručna podloga za promjenu kategorije zaštite, granice i naziva zaštićenog područja „Dolina Zelenjak kod Klanjca“ – izmjenjena verzija*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu prirode.
- Martinić, I. (2010). *Upravljanje zaštićenim područjima prirode*. Zagreb: Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Martinić I., Španjol Ž. (2008). *Zaštićene prirodne vrijednosti Krapinsko-zagorske županije: vodič kroz zaštitu prirode*. Krapina: Javna ustanova za upravljanje zaštićenim vrijednostima na području Krapinsko-zagorske županije.
- Šemnički, P., Šaić, N., i Kovačić, M. (2016). *Eko-staza Cesarskom gorom*. Dohvaćeno iz www.zagorje-priroda.hr: <http://www.zagorje-priroda.hr/sadrzaj/Clanci/letak-ekostaza-cesarskom-gorom/Letak%20eko-staza%20Cesarskom%20gorom.pdf>

POVEZNICE:

- Službene stranice općine Kumrovec, <http://www.kumrovec.hr/> (pristupano lipanj 2017.)
- Službene stranice Grada Klanjca, <http://www.klanjec.hr/> (pristupano lipanj 2017.)
- Turistička zajednica Krapinsko-zagorske županije, <https://www.visitzagorje.hr/> (pristupano lipanj 2017.)
- Turistička zajednica Kumrovca, Desinića i Zagorskih Sela, <http://www.tz-kumrovec-desinic-zagorskasela.hr/>, (pristupano lipanj 2017.)
- Javna ustanova za upravljanje zaštićenim vrijednostima KZZ, <http://www.zagorje-priroda.hr/> (pristupano lipanj 2017.)

- Državni zavod za zaštitu prirode, <http://www.dzzp.hr/ekoloska-mreza/natura-2000-129.html> (pristupano lipanj 2017.)
- Bioportal, <http://www.iszp.hr/> (pristupano lipanj 2017.)
- Županijske ceste zagrebačke županije d.o.o. <http://www.zczz.hr/> (pristupano lipanj 2017.)
- Park prirode Žumberak, <http://www.park-zumberak.hr/> (pristupano srpanj 2017.)
- Značajni krajobraz „Zeleni vir“, http://www.tz-skrad.hr/zeleni_vir.php (pristupano srpanj 2017.)
- Pak prirode Medvednica, <http://www.pp-medvednica.hr/> (pristupano srpanj 2017.)
- Kuća za odmor „Zeleni raj“, <http://www.kuca-za-odmor.com/hr/> (pristupano srpanj 2017.)
- Nacionalni park Sjeveni Velebit, <http://www.np-sjeveni-velebit.hr/posjeti/okolica/ppvelebit/> (pristupano srpanj 2017.)
- Nacionalni park Mljet, <http://np-mljet.hr/> (pristupano srpanj 2017.)

PRILOZI

Prilog I: Flora Krapinsko-zagorske županije prema kategorijama ugroženosti

KRITIČNO UGROŽENE VRSTE (CR)

- rosika (*Drosera rotundifolia*)
- uskolisna suhoperka (*Eriophorum angustifolium*)
- crvena crvotočina (*Lycopodiella inundata*)

UGROŽENE VRSTE (EN)

- širokolisni kaćun (*Dactylorhiza majalis*)
- zvjezdasti šaš (*Carex echinata*)
- žuti šaš (*Carex flava*)
- tamnozeleni šaš (*Carex lepidocarpa*)
- crnkasti šaš (*Carex nigra*)
- širokolisna suhoperka (*Eriophorum latifolium*)
- plućni srčanik (*Gentiana pneumonanthe*)
- pčelina kokica (*Ophrys opifera*)
- običan borak (*Hippuris vulgaris*)

OSJETLJIVE VRSTE (VU)

- koljenčasti repak (*Alopecurus geniculatus*)
- prosasti šaš (*Carex panieca*)
- obalni šaš (*Carex riparia*)
- mjehurasti šaš (*Carex vesicaria*)
- smeđi šilj (*Cyperus fuscus*)
- hrvatski karanfil (*Dianthus giganteus* D'Urv ssp. *croaticus*)
- zimski preslica (*Equisetum hyemale*)
- kockavica (*Fritillaria meleagris*)
- plivajuća pirevina (*Glyceria fluitans*)
- naborana pirevina (*Glyceria plicata*)

- božikovina (*Ilex aquifolium*)
- hrvatska perunika (*Iris croatica*)
- kranjski ljiljan (*Lilium carnolicum*)
- ljiljan zlatan (*Lilium martagon*)
- tisa (*Taxus baccata*)
- bumbarova kokica (*Ophrys fuciflora*)
- kokica mušica (*Ophrys insectifera*)
- kokica paučica (*Ophrys spehegodes*)
- kacigasti kaćun (*Orchis militaris*)
- bljedoliki kaćun (*Orchis pallens*)
- bakreni kaćun (*Orchis purpurea*)
- troubi kaćun (*Orchis tridentata*)
- mirisavi dvolist (*Platanthera bifolia*)
- panonska djetelina (*Trifolium pannanicum*)

GOTOVO UGROŽENE VRSTE (NT)

- sadlerova šašika (*Sesleria sodleriana*)
- crvena vratiželja (*Anacamptis pyramidalis*)
- bijela naglavica (*Cephalantera damasonium*)
- dugolisna naglavica (*Cephalantera longifolia*)
- crvena naglavica (*Cephalantera rubra*)
- jadranska kozonoška (*Himantoglossum adriaticum*)
- mali kaćun (*Orchis morio*)
- zelenkasti dvolist (*Platanthera chlorantha*)
- planinski jaglac (*Primula auricula*)
- velecvjetni naprstak (*Digitalis grandiflora*)
- ljetni jednolist (*Ophioglossum vulgatum*)
- šumska ciklama (*Cyclamen purpurascens*)
- vazdazeleni likovac (*Daphne mezereum*)
- mekolisna veprina (*Ruscus hypoglossum*)
- šumski srčanik (*Gentiana asclepiadea*)
- busenasti šaš (*Carex pilulifera*)

Prilog 2: Najučestalije zaštićene ugrožene životinjske vrste Krapinsko-zagorske županije

SISAVCI

Prema *Crvenoj knjizi sisavca* Hrvatske na području KZŽ obitavaju vrste:

REGIONALNO IZURMLE VRSTE (RE)

- divokoza (*Rupicapra rupicapra*)

UGROŽENE VRSTE (EN)

- sivi dugoušan (*Plecotus austriacus*)
- dugokrili pršnjak (*Miniopterus schreibersii*)

OSJETLJIVE VRSTE (VU)

- velikouhi šišmiš (*Myotis bechteinii*)

GOTOVO UGROŽENE VRSTE (NT)

- močvarna rovka (*Neomys anomalus*)
- vodenrovka (*Neomys fodiens*)
- veliki potkovnjak (*Rhinolophus ferrumequinum*)
- mali potkovnjak (*Rhinolophus hipposideros*)
- riđi šišmiš (*Myotis emarginatus*)
- veliki šišmiš (*Myotis myotis*)
- vjeverica (*Sciurus vulgaris*)
- patuljasti miš (*Mycromys minutus*)
- puh orašar (*Muscardians avellanarius*)
- zec (*Lepus europus*)

PTICE

Prema provedenim istraživanjima ptica i prema *Crvenoj knjizi ptica Hrvatske* na području KZŽ dolaze vrste:

REGIONALNO IZUMRLA VRSTA (RE)

- tetrijeb ruševac (*Tetrao tetrix*)

KRITIČNO UGROŽENE VRSTE (CR)

- patuljasti orao (*Hieraaetus pennatus*)
- zlatovrana (*Coracias garrulus*)

OSJETLJIVE VRSTE (VU)

- sivi sokool (*Falco peregrinus*)
- kosac (*Crex crex*)
- golub dupljaš (*Columba oenas*)

GOTOVO UGROŽENE VRSTE (NT)

- škanjac osaš (*Pernis apivorus*)
- sokol lastavičar (*Falco subbuteo*)
- ušara (*Bubo bubo*)
- vodomar (*Alcedo atthis*)
- sivi ćuk (*Athene noctua*)

SLATKOVODNE RIBE

Prema istraživanju ihtiofaune rijeke Sutle iz 2010. Godine i prema *Crvenoj knjizi slatkovodnih riba Hrvatske* obitavaju vrste:

UGROŽENE VRSTE (EN)

- šaran (*Cyprinus carpio* L.)
- mladica (*Hucho hucho* L.)

OSJETLJIVE VRSTE (VU)

- kečiga (*Acipenser ruthenus* L.)

- bolen (*Aspius aspius* L.)
- potočna mrena (*Barbus balcanicus* Kotlik, Tsigenopoulos)
- karas (*Carassius carassius* L.)
- velika pliska (*Chalcalburnus chalcoides*)
- belica (*Leucaspis delineatus*)
- jež (*Leuciscus idus*)
- manjić (*Lota lota*)
- piškur (*Misgurnus fossilis*)
- potočna pastrva (*Salmo trutta*)
- blistavac (*Telestes souffia*)
- nosara (*Vimba vimba* L.)
- mali vretenac (*Zingel streber*)

NEDOVOLJNO POZNATE VRSTE (DD)

- dunavska bjeloperajna krkuša (*Gobio albipinnatus*)
- bjeloperajna krkuša (*Gobio albipinnatus*)

GOTOVO UGROŽENE VRSTE (NT)

- dunavska paklara (*Eudontomyzan vladykovi*)
- crnooka deverika (*Abramis sapa*)
- ukrajinska paklara (*Eudontomyzan mariae*)
- keslerova krkuša (*Gobio kesslerii*)
- tankorepa krkuša (*Gobio uranoscopus*)
- plotica (*Rutilus pigus*)

VODOZEMCI I GMAZOVI

Prema istraživanju vodozemaca i gmazova iz 2012. i prema *Crvenoj knjizi vodozemaca i gmazova* na području KZŽ obitavaju vrste:

GOTOVO UGROŽENE VRSTE (NT)

- crveni mukač (*Bombina bombina*)

- veliki vodenjak (*Triturus carnifex*)
- barska kornjača (*Emys orbicularis*)
- riđovka (*Vipera berus*)

NAJMANJE ZABRINJAVAJUĆE VRSTE (LC)

- žuti mukač (*Bambina variegata* L.)
- gatalinka (*Hyla arborea*)
- smeđa krastača (*Bufo bufo*)
- šumska smeđa žaba (*Rana dalmatina*)
- livadna smeđa žaba (*Rana temporaria*)
- planinski vodenjak (*Ichthyosaura alpestris*)
- šareni daždevnjak (*Salamandra salamandra*)
- velika zelena žaba (*Pelophylax ridibundus*)
- zelembać (*Lacerta viridis*)
- zidna gušterica (*Podarcis muralis*)
- sljepić (*Anguis fragilis*)
- bjelouška (*Zamenis longissimus*)

VREtenCA

Istraživanjem faune vretenaca na području Krapinsko-zagorske županije 2014. godine zabilježene su 34 vrste vretenaca, od čega su 24 vrste novozabilježene za ovo područje.

Prema istraživanju i prema *Crvenoj knjizi vretenaca Hrvatske* na području KZZ obitavaju vrste:

UGROŽENE VRSTE (EN)

- veliki kralj (*Aeshna grandis*)

OSJETLJIVE VRSTE (VU)

- mala zelendjevica (*Lestes virens*)
- rogati regoč (*Ophiogomphus cecilia*)

GOTOVO UGROŽENE VRSTE (NT)

- sredozemna zelendjevica (*Lestes barbarus*)
- istočna vodendjevojčica (*Coenagrion ornatum ornatum*)
- velika crvenookica (*Erythronia najas*)
- ljupka vodendjevojčica (*Coenagrion pulchellum*)
- južni strijelac (*Sympetrum meridionale*)
- mali strijelac (*Sympetrum vulgatum*)
- žuti ban (*Aeshna mixta*)
- žućkasti strijelac (*Sympetrum fonscolombii*)
- kokica paučica (*Ophrys sphegodes*)
- kacigasti kaćun (*Orchis militaris*)
- bljedoliki kaćun (*Orchis pallens*)
- bakreni kaćun (*Orchis purpurea*)
- trozubi kaćun (*Orchis tridentata*)
- mirisavi dvolist (*Platanthera bifolia*)
- panosnka djeteliuna (*Trifolium pannonicum*)

GOTOVO UGROŽENE VRSTE (NT)

- sadlerova šašika (*Sesleria sadleriana*)
- crvena vratiželja (*Anacamptis pyramidalis*)
- bijela naglavica (*Cephalanthera damasonium*)
- dugolisna naglavica (*Cephalanthera longifolia*)
- crvena naglavica (*Cephalanthera rubra*)
- jadranska kozonoška (*Himantoglossum adriaticum*)
- mali kaćun (*Orchis morio*)
- zelenkasti dvolist (*Platanthera chlorantha*)
- planinski jaglac (*Primula auricula*)
- volecvjetni naprstak (*Digitalis grandiflora*)
- ljetni jednolist (*Ophioglossum vulgatum*)
- šumska ciklama (*Cyclamen purpurascens*)

- vazdazeleni likovac (*Daphne laureola*)
- obični likovac (*Daphne mezereum*)
- mekolisna veprina (*Ruscus hypoglossum*)
- šumski srčanik (*Gentiana asclepiadea*)
- busenasti šaš (*Carex pilulifera*)